

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XIV. De Treveris.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

Supra Nemetes autem Triboccorum regio Argentoratensi comiti subdita fuit; qui & ipse duci Magontiacensi, ut totius Germaniæ superioris præfecto, suppositus fuit. Notitia imperii: *Sub dispositione viri spectabilis, comitis Argentoratensis, tractus Argentoratensis.* Et libellus provinciarum civitatumque Galliarum: *Provincia Germ. i. Metrop. civ. Magontiacensium. Civ. Argentoratensium; hoc est, Stratisburg. Civ. Nemetum; hoc est, Spira. Civ. Vangionum; hoc est, Varmacia.* Hæc igitur de vetustate dignitateque urbis Maguntiacensis. Ceterum de cenotaphio, Druso defuncto à militibus heic posito, controversiam movet doctissimus Lipsius Dioni ex Tacito, aut huic ex illo. quæ uti diligentius discutiatur, operæ pretium existimo. De arâ, Druso defuncto ad Alisonem castellum positâ, Taciti verba hæc sunt, *annal. 11: Cæsar, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expeditâ manu irruptionem in Chattos facere jubet. ipse, audito castellum Lupia flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. Neg, Silito, ob subitos imbres, aliud actum, quam ut modicam prædam, & Arpi, principis Chattorum, conjugem siliamque raperet. neque Cæsari copiam pugna obsessores fecere, ad famam adventus ejus dilapsi. tumulum tamen, nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram, Druso sitam, disjecerant. Restituit aram; honoris, patris princeps ipse cum legionibus decurrit. tumulum iterare haut visum. & curceta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.* Ad hæc de arâ Lipsius: *Druso mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipsum. Dio LV, & Svetonius. & mox: Voluit id cenotaphium ad Moguntiacum fuisse: idq. ex Eutropio sumunt, lib. VII. repugnat hic locus, qui constituit inter Lupiam & Rhenum.* Non repugnat, mi Lipsi; nullo modo: sed diversam facit aram. duæ quidpe fuere: altera ad Alisonem castellum & Lupiam flumen; de quâ heic loquitur Tacitus; quamque latius suo loco explicabo: ad Rhenum & Maguntiacum altera; de quâ sic Dio libro prædicto: *Καὶ ὁ μὲν εἰς τὸ πρῶτον πεδίον ὑποτῆσι πῶσι, τῆς εἰς τὴν ἰσπῶδα ἀκροῦς τῆς ἐν τῶν κῆ τῆς Βελδίου ἡνὺς ὄλων, ἠνέχθη κἀντῶντα πρὸς δεξιῶν, εἰς τὸ Ἐλύγυς μνημῖον κατεπέθη Γερμανικὸς τε μὲν τῶν παιδῶν ἐπινομασθεῖς, κῆ ἡμᾶς ἔειπον κῆ ἀντιδῶ, κῆ νεολεφίς τε, πρὸς αὐτῶν τῶν ἠνω λαβῶν.* hoc est: *Drusi funus ab iis, qui ordinem equestrem cum dignitate servabant, & à genere senatorio natis, in campum Martium est delatum. ibi cremati reliquia in Augusti sepulcrum condita sunt. cognomenque Germanici ei & filiis datum; honoresque statuarum, & arcus, & cenotaphii, ad ipsum Rhenum tributi.* Et Eutropius lib. VII: *Post hunc Claudius fuit, patruus Caligule, Drusi, qui apud Moguntiacum monumentum habet, filius.* Ex hoc igitur intelligo, statuas & arcum triumphalem Romæ fuisse posita: solum verò cenotaphium Magontiaci ad Rhenum. Svetonius, in Claudio, aram juxta cenotaphium fuisse sitam, haud obscure indicat per verbum *supplicarent.* *Exercitus, inquit, honorarium ei tumulum excitavit: circa quem deinceps statim die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publice supplicarent.* Quid, quaeso, Galliarum civitates ultra Rhenum, ad Alisonem castellum prope Luppia fluminis fontem? Certè error hic est Lipsii: duæque diversæ fuere aræ, Druso posita: quarum alteram, uti antè dictum, milites præfidiarii castelli Alisonis, alteram exercitus apud Rhenum, Maguntiacum in hiberna reversus, excitavit. Juxta hanc cenotaphium fuit; ut Dio tradit: quod monumentum vocat Eutropius; & tumulum honorarium Svetonius. Durasse id ad Valentis usque principatum, cujus jussu breviarium rerum Romanarum Eutropius composuit, ex verbis ejus patet.

Hactenus igitur de tribus Germanicis nationibus, *Tribocchis, Nemetibus, Vangionibus*; qui partem Mediomatricum agrorum olim occupatam coluerunt.

C A P. XIV.

De T R E V E R I S.

MEDIOMATRICIS juncti fuere ab septemtrionibus TREVERI, longè latèque Rhenum inter Mosamque flumina incolentes. Nomen eorum apud auctores sæpius variatur. in aliis quidpe Cæsaris exemplaribus dicuntur *Treveri*, in aliis *Treviri*. & consimili modo in aliorum auctorum diversis exemplaribus. In Taciti analibus atque historiis quum constanter ubique legantur *Treveri*; tamen IV historiarum, singularis nominativus legitur *Tutor Trevir*. In Antonini itinerario ferè ubique sunt *Triveri*. In Græcorum quoque scriptorum libris variè scribuntur. nam apud Dionem, in uno eodemque libro XL, modò sunt *Τρηήροι*, modò *Τρεμήροι*, modò *Τρηήροι*, ut & apud Strabonem: apud Ptolemæum *Τρηβιροι*. In Notitiâ imperii Romani sæpè sunt *Triberi*, Græcâ magis, quam Latinâ scriptio. Causa hujus variationis primùm à Germanis profecta est; quia ipsi, pro ratione variarum dialectorum, nomen id multipliciter variaverunt. Germanicæ autem hos fuisse originis, adferit Tacitus, in lib. de Germaniâ: *Treveri & Nervii circa affectationem*

tionem Germanicæ originis ultro ambitiosi sunt: tamquàm per hanc gloriam sanguinis à similitudine & inertia Gallorum separentur.

Terminos agrorum habuère à meridie eisdem, quos à septemtrionibus statui Mediomatricis. Versus occasum Mosà flumine à Rhemis separabantur. utrumque limitem adfirmat Ptolemæus, in descriptione Gallia Belgicæ, his verbis: *Ἀνατολικώτεροι δὲ Ῥημῶν, δεξιωτέρους ἐστὶ Τρηβίροι, μεσημβριωτέρους δὲ Μεδιοματρικῆς.* id est: *Rhemis orientales sunt ad septemtriones Treviri, ad meridiem Mediomatrices.* Cæsar etiam pluribus in locis ostendit, Rhemis finitimos fuisse Treviros. Belli Gallici comment. v: *At Indutiomarus equitatum peditatumque cogere; iisque, qui per atatem in armis esse non poterant, in silvam Arduennam abditis, (quæ ingenti magnitudine, per medios sineis Trevirorum à flumine Rheno ad initium Rhemorum pertinet) bellum parare instituit.* Et postea: *Quartam legionem in Rhemis cum T. Labieno, in confinio Trevirorum, hiemare iussit.* & rursus eodem commentario: *Interim ad Labienum per Rhemos, incredibili celeritate, de victoriâ Cæsaris fama perfertur; ut, quum ab hibernis Ciceronis millia pass. l. abesset, eoque post horam IX diei Cæsar pervenisset, ante mediam noctem ad portas castrorum clamor oriretur: quo clamore significatio victoriæ, gratulatioque ab Rhemis Labieno fieret. Hac famâ ad Treviros perlatâ, Indutiomarus, qui postero die castra Labieni oppugnare decreverat, noctu profugit, copiasque omnes in Treviros reducit. Paulo post eodem: His rebus confectis, in concilio pronuntiat Indutiomarus Trevir, accersitum se à Senonibus, & Carnutibus, aliisque compluribus Gallia civitatibus. Huc, in Senones & Carnutes, se iter facturum per sineis Rhemorum; eorumque agros populaturum: ac priusquam id faciat, castra Labieni oppugnaturum.* Iuxta Rhemos ab eodem occidentem finitimos quoque habuère Nervios, inter duo opida, Mosâ adposita, *Masieres, & Charlemont.* Comment. vi: *Per Arduennam silvam; quæ est totius Gallia maxima, atque ab ripis Rheni finibusque Trevirorum ad Nervios pertinet.* Ab septemtrionibus claudebantur finibus Pæmanorum, Cæresorum, Segnorum, & Condruforum. Cæsar eodem commentario: *Segni, Condrusique, ex gente & numero Germanorum, qui sunt inter Eburones Trevirosque.* & comment. ii; ubi numerum recenset armatorum, quem pro se quæque Belgarum civitates ad commune bellum adversus Romanos pollicitæ erant: *Condrufos, Eburones, Cæresos, Pæmanos, qui uno nomine Germani adpellantur, ad XL millia.* Limitem heic statuo, per lineam ab opido Charlemont ad opidum Rheni *Andernach.* Sed hic limes postea, sub Augusto Cæsare ex parte, quæ Rhenum accessit, immutatus est: traductis ex Germaniâ Vbiis in citeriorem ripam; & Germaniâ Cistrhenanâ in Superiorem & Inferiorem per Abrincam amnem (nunc dicitur *Are*) divisâ. quâ ratione particula Condruforum agri, Rheno proxima, Trevirorum accessit titulo; ut infra patebit. Limitem igitur ejus sæculi statuo, lineam ab opido *Charlemont*, per opida *Rochefort, La Roche, & S. Vit*, ad opidum *Kerpen*; hinc flumen *Abrincam*, in Rhenum defluens. Ab oriente Rhenus amnis, ipsius Gallia terminus, Treviros ab Vbiis, Transrhenanâ gente, arcebat Cæsaris ævo: cujus rei testis est ipse, passim in commentariis suis. Comment. iii: *T. Labienum legatum in Treviros, qui proximi Rheno flumini sunt, cum equitatu mittit.* Comment. iv: *Rhenus oritur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt; & longo spatio, per sineis Nemetum, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Triboccorum, Trevirorum, citatus fertur.* Comment. v: *Hec Trevirorum civitas longè plurimum totius Gallia equitatu valet; magnasque habet copias peditum; Rhenumque, ut supra demonstravimus, tangit.* & paullo post, de Arduennâ silvâ: *Quæ ingenti magnitudine, per medios sineis Trevirorum, à flumine Rheno ad initium Rhemorum pertinet.* Comment. vi, de eadem: *Quæ est totius Gallia maxima; atque ab ripis Rheni, finibusque Trevirorum, ad Nervios pertinet.* & eodem comment. antea: *Cæsar, postquam ex Menapiis in Treviros venit, duabus de causis Rhenum transire constituit. paullo post: Notâ atque usitatâ ratione, magno militum studio, paucis diebus opus efficitur. firmo in Treviris presidio ad pontem relicto, ne quis ab his subito motus oriretur, reliquas copias equitatumque traducit. Et mox infra, de eodem ponte, ex Germaniâ rediens, reducto exercitu, partem ultimam pontis, quæ ripas Vbiorum contingebat, in longitudinem pedum CC rescindit.* Cæsaris igitur tempestate ad Rhenum usque pertinuisse Trevirorum sineis, tot tantisque testimoniis satis confirmatur. Plinius tamen, lib. iv, cap. xv, Vangiones Vbiis, qui post Cæsarem cis Rhenum infra Andernacum coluerunt, continuare videtur. *Rhenum autem, inquit, accolentes Germania gentium, in eadem provinciâ, Nemetes, Tribocci, Vangiones: hinc Vbii, Colonia Agrippinensis, Gugerii, Batavi, & quos in insulis diximus Rheni.* Item Tacitus, libro de Germaniâ: *Treviri & Nervii, circa affectationem Germanicæ originis, ultro ambitiosi sunt: tamquàm per hanc gloriam sanguinis à similitudine & inertia Gallorum separentur. Ipsam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones,*

nes, Treboci, Nemetes. Vbi quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses, conditoris sui nomine, vocentur; origine non erubescunt. transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipui Batavi, non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt. Vbi Trebocis, Nemetibus, Vangionibus, Vbiis, ac Batavis disertè Rheni ripam tribuere videtur: Trevis autem non magis, quàm Nervii, quos in medio Belgicæ fuisse, infra ostendetur. Verùm uterque auctor, in istâ gentium conjunctione, non tam ordinem spectavit, quo quæque gens incoluit, quàm originem. eas quidpe junctim enarrare voluerunt, quæ sine controversiâ Germanici erant generis. extra quorum numerum ponendi videbantur Trevis ac Nervii. Proinde ex horum testimoniis nihil adfirmari, negarive potest. At Prole-
 mæus certè, ex quo uno, ceu geographo, satis de eâ re constare debebat, in ripâ omnino non agnoscit. Verùm ne hujus quidem, quia magnus harum partium perturbator, auctoritas heic valere potest. Strabo verò lib. IV, illic eos collocat. *Μετὰ τὴν τῶν Μεδιοματρικῶν, inquit, καὶ Τρεβόκων, παρακλιῶν τὴν ῥῆνον τῶν ῥηναίων.* Post Mediomatricos & Tribocchos Rhenum accolunt Trevis. Sed hoc utrùm suâ ætate sic se habere compertum habuerit Strabo; an verò, ut pleraque alia Galliæ, ex Cæsaris commentariis desumerit, haud facilè dictu est. Coluisse tamen Trevis ripam amnis, Plinii quoque ac Taciti ævo, ex eorum comprobari potest monumentis. Tacitus historiar. VI: *Divisa inde inter Tutorem & Classicum cura. Tutor validâ manu circumdatos Agrippinenses, quantumque militum ad superiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. paullo post: Cohortium, alarum, legionum hiberna subversa, cre-
 mataque: iis tantum relicta, qua Maguntiaci ac Vindonissæ sita sunt.* & postea: *Ne Tutor quidem maturavit superiorem Germania ripam & ardua Alpium præfidiis claudere. Atque interim Undevicesima legio Vindonissâ, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rhetiam, irrupere. Accessit ala Singularium, excita olim à Vitellio; deinde in partes Vespasiani transgressa. Praerat Iul. Briganticus, sorore Civis genitus, ut ferè acerrima proximorum odia sunt. invisus avunculo, insensuque. Tutor Treverorum copias, recenti Vangionum, Nemetum, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atque equite firmavit; corruptis spe, aut motu subactis legionariis, qui primò cohortem, præmissam à Sextilio Felice, interficiunt: mox ubi duces exercitusque Romani propinquabant, honesto transfugio rediè: secutis Tribocis, Vangionibusque, & Nemetibus. Tutor, Treveris comitantibus, vitato Magontiaco, Bingium concessit; fidens loco, quia pontem Navæ fluminis abruperat. sed incursum cohortium, quas Sextilius ducebat, & reperto vado proditus, fufus-
 que. Eâ clade perculsi Treveri. & plebes, omissis armis, per agros palatur.* In his igitur notandum, Tutorem Treverum ad superiorem Rheni ripam Vangiones, Nemetes, Tribocofque in parteis traxisse. qui adventu Romanorum exercituum, unâ cum legionariis, ad obsequium rediè. Tutor ab exteris, seu finitimis destitutus, cum folis popularibus trans Navam flumen Bingium concessit, in suos sineis. ubi fufus; & plebes, omissis armis, per agros palabatur. Vangionum si fuisset Bingium; haud satis tutò in alienos agros, in vicum alienis Romanorumque parti faventibus Vangionibus habitatum, concessisset. Idem auctor, historiar. V: *Transière Rhenum Tutor quoque & Classicus, & CXIII Treverorum senatores.* nimirum è suâ ripâ, quæ erat à Navæ confluenta, ad confluentem Abrincæ usque. nam per 40
 alienos, sive Vangionum supra Navæ confluentem, seu per Vbiorum infra Abrincam, sineis haud tutus dabatur transitus, utrisque populis Romanorum parteis tum sequentibus. Hæc igitur argumenta è Tacito satis valida, atque certa. Plinii testimonium, quod haud dubiè in historiâ Germanicâ scriptum reliquit, apud Svetonium, in vitâ C. Caligulæ, legitur hujusmodi: *Vbi natus sit, incertum diversitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gatulicus Tiburi genitum scribit: Plinius Secundus in Treveris, vico Ambiatino, supra Confluentes. addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas, OB AGRIPPINÆ PUERPERIUM. Versiculi, imperante mox eo, divulgati, apud hibernas legionum procreatum indicant:*

In castris natus, patriis nutritus in armis.

Iam designati principis omen erat.

Confluentis heic intelliguntur Rheni ac Mosellæ; ad quos tunc castra Romanorum: nunc opidum dicitur, vitiato vocabulo Latino, *Coblentz*. Satis igitur apertè Plinius ostendit, vicum illum Ambiatinum in Treveris, unâ cum castris Confluentinis fuisse in ripâ Rheni. Terminum igitur Treveri Plinii Tacitiqve ævo, & postea etiam, habuère ab oriente eundem, quem Cæsaris sæculo; id est, Rhenum amnem, à Navâ flumine, limite Vangionum, ad Abrincam flumen usque, quod vulgò est *Are*. Infra Antonacum cur terminum Treverorum producatur, ratio hæc est; quod in Notitiâ imperii, sub duce Magontiacensi castra referuntur militum Acincensium, Atonaci sita; quemadmodum & castra Bingensia, quod

quod nullâ de causâ factum, nisi quia Antonacum, unâ cum Bingio, fuit opidum Treverorum; quorum agri orientales, id est, ad ripam Rheni pertinentes, superioris Germaniæ ducatu fuisse subjecti. Sed Cæsaris etiam ævo eò usque pertinuisse Treveros, ex ipsius demonstrari potest commentariis: quamvis paullo altiore verborum ejus repetitione; quæ ideò necessaria, quia immane in iis circa has oras later mendum. Commentario igitur 14: Vspetes atque Tenchtheri Germani Transrhenani, Rheno trajecto, primùm in Menapiorum, mox in Eburonum atque Condrusorum pervenerant fincis. Cæsar, eâ re cognitâ, exercitum contra eos movit ex Aulercis & Lexoviis. Paucorum dierum iter quum occupatos tenere patiatur. Id quum ille abnueret, obferretque conditionem, *si in Vbiorum finibus trans Rhenum considere vellet, se id ab Vbiis impetraturum: legati hæc se ad suos re-
luros dixerunt, & re deliberatâ, post diem tertium reversuros. intereâ ne propius se castra mo-
veret, petierunt. Ne id quidem Cæsar ab se impetrari posse dixit. cognoverat enim, magnam par-
tem equitatus ab his, aliquot diebus antè, prædandi frumentandique causâ, ad Ambivaritos (le-
gendum Aduaticos, suo loco ostendam) trans Mosam missam. hos expectari equiteis, atque
ejus rei causâ moram interponi arbitratur. Quum ab hoste non ampliùs passuum XXI millibus
abesset; ut erat constitutum, ad eum legati revertuntur. petunt, sibi uti potestatem faceret in V-
bios legatos mittendi. quorum si principes ac senatores sibi jurejurando fidem fecissent; eâ condi-
tione, quæ à Cæsare ferretur, se usuros ostendebant. ad has res conficiendas, sibi tridui spatium da-
ret. Hæc omnia Cæsar eodem illo pertinere arbitratur, ut, tridui morâ interpositâ, equites eo-
rum, qui abessent, reverterentur. tamen, sese non longiùs millibus passuum XV, aquationis causâ,
processurum eo die, dixit. huc proximo die quam frequentissimi convenirent, ut de eorum postu-
latis cognosceret. Hic igitur dies induciis datus. Germani autem, impetu factò, equitatum Cæ-
saris, qui præmissus erat, in fugam conjecerunt. Nihilominus tamen postridiè manè ad eum in
castra venerunt: simul sui purgandi causâ, quòd contrâ atque esset dictum, prælium pridè commi-
sissent: simul, ut, si quid possent, de induciis fallendo impetrarent. Quos Cæsar retineri jussit: &
celeriter IXX millium itinere confectò, priùs ad hostium castra pervenit, quàm, quid ageret, Ger-
mani sentire possent. Quibus rebus subito perterritis: & celeritate adventus Romanorum, &
discessu suorum. Romani mox in castra irrumpunt. Quo in loco, qui celeriter arma capere po-
tuerant, paullisper resisterunt, & prælium commiserunt. at reliqua multitudo, puerorum mulie-
rumque, passim fugere cæperunt. ad quos consecutandos Cæsar equitatum misit. Germani, post ter-
ga clamore audito, quum suos interfici viderent, armis abjectis, signisque militaribus relictis, se
ex castris ejecerunt: & quum ad confluentem Mosæ & Rheni pervenissent, reliquâ fugâ desperatâ,
magno numero interfecto, reliqui se in flumen præcipitaverunt; atque ibi timore, lassitudine, &
vi fluminis oppressi perierunt. Germanico bello confectò, multis de causis Cæsar statuit, sibi Rhe-
num esse transeundum. quarum una erat, quòd Vbii (qui uni ex Transrhenanis ad Cæsarem le-
gatos miserant, amicitiam fecerant, obsides dederant) magnoperè orabant, ut sibi auxilium fer-
ret; quòd graviter ab Sævis premerentur. Ponte igitur effectò, exercitus transducitur. Cæsar,
ad utramque partem pontis firmo præsidio relicto, in fincis Sigambrorum contendit. Paucos dies in
eorum finibus moratus, se in Vbiorum fincis recepit: atque his auxilium pollicitus, si à Sævis pre-
merentur. Diebus omnino XVII trans Rhenum consumtis, se in Galliam recepit; pontemque re-
scidit. Hactenus Cæsaris narratio, tota penè ejus relata verbis: in quibus ingens hæc-
tenus latitavit mendum in voce Mosæ: quòd doctissimos etiam viros in fœdissimos detrusit
errores: quos hoc loco discussisse nec alienum ab re, & laboris fuerit pretium. Mosæ equi-
dem Rhenique confluentem Cæsar hæc intellexisse poterat, qui aliàs Mosæ Vahalisque
adpellatur. sic namque Tacitus quoque, histor. lib. V: *Spatium, velut æquoris, captum, ubi
Mosæ fluminis os amnem Rhenum oceano affundit. scilicet, quia Vahales pars est Rheni; ut
infra ostendetur. Verùm confluens iste fuit (quod infra, in Batavis, satis firmis probabi-
tur argumentis) proximè oceanum, ad opidum Geersliet. quò Germani post prælium,
cum Cæsare infeliciter in Condrusis commissum, perfugere haud poterant. Condruso-
rum quidpe (quos Treveris conterminos fuisse, supra dixi, pluribusque infra firmabo ar-
gumentis) fines à dictò confluyente abfuerunt millia passuum circiter CXXV. quòd spa-
tium, etiam expedito viatori, vix intra quintum diem confici potest. Dio equidem, lib.
XXXIX, dictos Germanos, Rhenum transgressos, in Treverorum pervenisse fincis, ibique à Cæ-
sare cæfos esse narrat. Verùm id ei eâ ratione factum, quòd Condrusi sub imperio fue-
runt, sive in clientelâ Treverorum: teste Cæsare, eodem comment. IV. Thomas Huber-
tus Leodius, qui de Eburonibus librum conscripsit, quum ex hoc Cæsaris commentario
cognovisset, dictos Germanos in Eburonum fincis pervenisse; mendo isto, quòd hæret in
vocabulo**

vocabulo *Mosa*, longius seductus, Eburonum fincis ab Treveris ad oceanum usque protulit. quâ re & Menapios, & quos Cæsar in Selandicis, ut infra monstrabitur, collocat insulis, sedibus suis exturbavit. Alii in alios, eodem ex mendo, prolapsi sunt errores. Verùm Huberto animadvertendum erat, Cæsarem ipso in loco, ubi Germanos fuderat, fugaveratque, vel sanè haud procul, super Rhenum struxisse pontem. qui prope oceanum, ad dictum Mosæ confluentem exstructus si fuisset; certè Cæsar eo non in Vbios, ne in Sigambros quidem, sed longissimè infra, in insulâ Batavorum infimam partem transisset. Ad Vbiorum autem ripam pontem pertinuisse, satis clarè ex eo patet, quòd Cæsar Sigambrorum (quos Vbiis fuisse conterminos suo loco docebitur) è finibus regrediens, in Vbiorum fincis, atque inde eodem ponte in Galliam se recepit. Purgo 10 igitur mendum illud immane ex voce *Mosa*, rescripto vocabulo *Mosella*: ad cuius confluentem cuncta, quæ de dictâ pugnâ à Cæsare narrantur, quamrectissimè quadrant. Certior autem uti sis, me hoc iudicio non falli; refer huc quæ Cæsar commentario sexto, de eodem ponte memorat. *Cæsar, postquam ex Menapiis in Trevisis venit, duabus de causis Rhenum transire constituit. quarum erat altera, quòd auxilia contra se Trevisis miserant: altera, ne Ambiorix receptum ad eos haberet. His constitutis rebus, paulum supra eum locum, quo antea exercitum transduxerat, facere pontem instituit. Notâ atque usitatâ ratione, magno militum studio, paucis diebus opus efficitur. Firmo in Trevisis presidio ad pontem relicto, ne quis ab iis subito motus oriretur, reliquas copias, equitatumque transducit. Vbii, qui antè obsides dederant, atque in deditionem venerant, purgandi sui causâ, ad eum legatos mittunt. Et eodem 20 comment. postea: Cæsar, postquam per Vbios exploratores comperit, Srevos sese in silvas recepisse; inopiam frumenti veritus, constituit non progredi longius: sed, ne omnino metum reditus sui barbaris tolleret; atque ut eorum auxilia tardaret; reducto exercitu, partem ultimam pontis, quæ ripas Vbiorum contingebat, in longitudinem pedum CC, rescindit: atque in extremo ponte turrim tabulatorum IV constituit, presidiumque cohortium XII, pontis tuendi causâ, ponit; magnisque eum locum munitionibus firmat. Pons igitur ille primus & ipse aut in Trevisis fuit, aut in horum finitimis Condrusis; in quorum finibus Cæsar Germanos fudit. Vnde clariùs jam patet, legendum in IV commentario; ad confluentem *Mosellæ & Rheni*. Sed eadem res ex Floro etiam demonstrari potest: quamquàm in huius quoque exemplaribus idem vocabulum fædè per impetitos librarios vitiatum sit. Lib. III, cap. X, eandem historiam 30 breviter referens; *Iterum de Germanis, inquit, Tencteri querebantur. heic verò jam Cæsar ultra Mosulam navali ponte transgreditur, ipsumque Rhenum; & Herciniis hostem quarit in silvis. Ita equidem Viretus nomen amnis restituit: quum manu scripta ejus exemplaria & vetus editio haberent, Massiliam. Verùm ex hac voce quis non conjecerit, scribendum potiùs esse Mosellam, quàm Mosulam? nam ille facili lapsu in li corrumperetur. At quæ isthæc est barbara loquutio, ultra Mosellam transgreditur? An non elegantius, multoque magis Latine fuisset, Mosellam transgreditur? Omnino arbitror. Lego igitur sic: *Heic verò jam Cæsar infra Mosellam navali ponte transgreditur ipsum Rhenum.* quidpe non Mosellam tunc transit Cæsar, ex Aulercis & Lexoviis, (ut testis ipse in fine comment. III) quorum opida antiqua nunc dicuntur in Normanniâ *Evreux & Lisieux*, in Condrusorum fincis tendens. Huc 40 jam addit verus ille philosophus (seu medicum se dici malit) qui disceptationes chorographicas contra commentarium meum, de Rheni ostiis, nuper edidit. Iudicium & religionem hominis, nullam literulam in antiquis auctorum exemplaribus immutandam existimantis, mirabor sanè & laudabo, si omnia ista disertissima tot auctorum documenta ad Mosæ Rhenique confluentem pertrahere quiverit. Verùm de hoc chorographo commodior in Batavis erit locus plura dicere. Cæsar, ut Germanos prope confluentem Mosellæ fusos à se retulit, statim de pontis structione, & transitu suo, narrationem subjicit: nec de mutatione loci, in quo pugnam conferuerat, quidquam memorat. ex quo satis dilucidè perspicitur, pontem primum factum infra confluentem Mosellæ, in Condrusis, haud longè infra castra Germanorum, è quibus illi ad Rheni ripam, haud procul à dicto confluen- 50 te disitam, profugerunt. Cæsar, eodem comment. VI, infra: *Cæsar ad finitimas civitates nuntios dimittit: omnes evocat, spe prædæ, ad diripiendos Eburones. & mox: Trans Rhenum ad Germanos pervenit fama, diripi Eburones; atque ultro omnes ad prædæ evocari. Cogunt equitum duo millia Sigambri; qui sunt proximi Rheno: à quibus receptos ex fugâ Tencteros atque Vsi- petes, supra docuimus. transeuntes Rhenum navibus, ratibusque, xxx millibus passuum infra eum locum, ubi pons erat imperfectus, presidiumque ab Cæsare relicto, primos Eburonum fincis ad- eunt. Sigambros inter Coloniam Agrippinensem & Rheni divortium, ripam amnis coluisse, & circa ipsam Coloniam, Eburonum prospexisse agros, infra docebo. A Colonia igitur***

igitur si mill. pass. ascendas xxx, incidis in dictum opidum Antonacum: quo loco haud dubiè exstructus fuit alter ille Cæsaris pons, in Treviris; primus verò paullo infra hunc, in Condruſis. Atque hæc ratio rectè convenit cum eo, quod dixi, Antonacum ideò ducati Magontiacensi tributum fuisse, quia opidum id erat Trevirorum; qui & ipsi, quâ Rhenum accedunt, superioris Germaniæ provinciæ fuere adnumerati.

Limitibus igitur Trevirorum, sic undique constitutis, regiones nunc continentur istæ: Westravix pars inferior, inter Navam Mosellamque amneis; dein Treviricus episcopatus omnis; item ducatus Bulloniensis; Sedanensis ditio; ager Masuriensis; Luceburgiensis ducatus major pars, in medio sita; cujus opida, *Lucenburg, Arlon, Virton, Montmedy, La Frette, Chiny, Neufchastel, Bastoigne, Hoffalze, Clerf, S. Vit, Neuburg, Vianden, Dechery, Echternach, Bidburg, Greven Macherem, Rode Macherem.* item Colonienſis episcopatus opida, *Antonacum, Brifich, Zinsich, Königsfeld.*

Caput gentis Trevirorum quondam fuit, auctore Ptolemæo, AUGUSTA TREVIRORUM. quam nunc esse eam urbem, quæ, Mosellæ flumini imposita, vulgari vocabulo Germanis dicitur TRIER, haud dubium esse potest; quando jam antè ostensum est, posterioribus temporibus princeps nationum urbeis, abjecto veteri ac proprio nomine, ipsarum nationum vocabulis indigetatas fuisse. unde hæc etiam Antonino, Marcellino, & aliis ejus ævi scriptoribus, plurali numero dicitur TREVIRI. Aethico cosmographo eadem urbs singulari numero vocatur TRIVERIS: eadem scilicet ratione, uti *Divodurum Mediomatricorum* postea dictum fuit *Mediomatrici*, & tandem *Metis*. Cum Aethico idem facit Sozomenus, lib. II, cap. XXV II; his verbis de Constantino imperatore & Athanasio loquens: *Προσέταξεν αὐτὸν ἐν Τριβίρησι πρὸς δούλιον Γαλατῶν οἰκῆν.* id est: *Iussit eum Triverim, quæ Gallorum occidentalium est urbs, incolere.* Tacito historiar. IV, adpellatur COLONIA TREVIRORUM, in Vitellii principatu. Nummus Vespasiani sic habet: COL. AUG. TREVIROR. A quo colonia deducta sit, nullibi adnotatum reperio. Augusti auspiciis deductam, nomen indicat. Vnde etiam certum argumentum, jam ante Augusti, antequam Cæsaris tempora, antiquissimam fuisse Trevirorum urbem: quod principatus dignitas ostendit. *Opulentissimam totius Belgiæ memorat, in Claudii principatu, Augustæ nomine, Mela lib. III, cap. II. Zosimus lib. III, sub Constantio, omnium Transalpinarum maximam.* De Trebetâ

quæ in monachalibus narrantur historiis, ceu fabulas anileis, abundantisque otii figmenta, pluribus refellere haud libet. Ceterum quodnam urbs hæc proprium genuinumque habuerit nomen, antequam colonia Romana eò deducta fuit, prorsus incertum est. Dextra amnis ripæ jam inde à primis temporibus adpositam fuisse, adparet ex dicto Taciti historiar. IV: ubi pugna inter Germanos & Romanas legiones describitur. *Media acies Vbiis Lingonibusque data; dextro cornu cohortes Batavorum, sinistri Bruçteri, Tenctერიque, pars montibus, alii viam inter Mosellamque flumen, tam improvisi assiluerunt, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul vincique suos audierit; increpans parvorem nuntiantium, donec universa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: medius Mosella pons, qui ulteriora Colonia annectit, ab hostibus infessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intacto corpore promptus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cujusque accessu, recuperatum pontem lectâ manu firmavit. Mox in castra reversus, palantes captarum apud Novesium Bonnamque legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac prope circumventas aquilas videt. Castra hæc erant trans amnem ac pontem. de quibus hæc, eodem libro antè: *Legiones, Bonnâ Novesioque advenientes, nihil mutato itinere, ante mœnia Treverorum confidunt. & postea, paullo ante dictam pugnam: Romanus exercitus castra fossâ valloque circumdedit: quis temerè antea intus confederat.**

Celebritatem urbi tunc maximam fuisse existimo, quum, sub Ammiani Marcellini ævum, imperatorum esset sedes. unde ipse, in lib. xv: *Belgica prima Mediomatricos prætendit, & Treviros, domicilium principum clarum.* & lib. xxvii, de Valentiniano ac Gratiano, ex Alemanniâ reversis: *Milites ad hiberna, imperatores Treveros reverterunt.* & lib. xxix, de eodem Valentiniano, ex eadem Alemanniâ, expeditione irritâ, regresso: *Valentinianus rediit Treveros mæstus.* Huc quoque Aufonii spectant versus, in descriptione Mosellæ:

*Salve amnis laudate agris, laudate colonis,
Dignata imperio debent cui mœnia Belge.*

Et isti, in eodem carmine infra perscripti:

*Nec præmia in undis
Sola: sed Augustæ veniens quod mœnibus urbis
Spectavit junctos natique patrisque triumphos,*

Hosti-

*Hostibus exactis Nicrum super & Lupodunum,
Et fontem Latius ignotum annalibus Histri.
Hæc profligati venit modò laurea belli.*

De triumpho loquitur, super Argentariensî victoriâ acto. Eadem hæc causa fuit, cur Antoninus, quem hoc sæculo itinerarium composuisse suprâ in Rauricis dixi, primum de Pannoniis iter à Sirmio Treviros usque direxerit: quia Trevis tunc domicilium imperatorum, & crebræ hinc ad Sirmium profectioes, ob bella Quadorum, Sarmatarum, Gothorumque, quæ leguntur apud Marcellinum. Hæc igitur de ipso capite. nunc reliqua expediam. At primum, quæ ad ripam Rheni, limitem Germaniæ, horum quidpe antiquitas atque origo certissima.

Primum est, ad ipsum Vangionum limitem, Navam amnem, quæ is Rheno redditur, BINGIUM. quod hodiè nomen antiquum servans, vulgo vocatur *Bing & Bingen*; quemadmodum omnia Germaniæ loca, in *ING* desinentia. Ad lavam amnis ripam, id est, in Treveris, positum fuisse, jam antea ex Tacito ostensum. Tabula itineraria, & Antonini unum iter, inter Magontiacum & Bingium *x i i* habent millia passuum: parum rectè; quum se verâ sint *xv i*. unde *v* corruptum suspicor in *i*. Apud Antoninum alio in itinere, à Noviomago, id est, Spirâ, Bingium usque sunt millia *xxv*: & hinc Antunnacum *xv ii*. utrobique loca intercedentia cum numeris millium interuisse puto. Sed apud eundem, duobus in locis, nomen id corruptum legitur, *Vingium*, & *Vincum*.

<i>Bandobrico</i>		<i>Bonna</i>	
<i>Salissone</i>	xxii.	<i>Antunaco</i>	xvii.
<i>Vingio</i>	xxiii.	<i>Confluentibus</i>	viii.
<i>Mogontia</i>	xii.	<i>Vinco</i>	xxvi.
		<i>Noviomago</i>	xxxiii.
		<i>Triveros</i>	xiii.

In primo itinere bini prioris numeri longè abundant; ut infrâ ostenderur. in altero, inter Confluentes & Bingium interiit tertium *x*: sunt quidpe millia *xxxvi*. & hinc Noviomagum ad Mosellam paullo amplius. Vicum fuisse Bingium, ad Aufonii usque ætatem, carmen ejus indicat.

*Transieram celerem nebuloso flumine Navam;
Addita miratus veteri nova mania vico:
Aequavit Latias ubi quondam Gallia Cannas;
Intectæque jacent inopes super arva caterva.*

His enim verbis poetam intellexisse *Bingium*, jam antea in Tribocchis ad Argentoratum demonstratum est. Notitia imperii castra heic ponit militum. eodem usu fuisse locum jam inde ab Augusti ævo, unumque ex illis *i*. amplius castellis, quæ Drusus per Rheni ripam erexit, haud dubium est. Clades illa Romanorum quæ fuerit ad Bingium, Cannensis similis, nullibi adnotatum reperio.

A Bingio ad Confluentes iter sic in tabulâ & apud Antoninum describitur:

Tabula;		Antoninus;	
<i>Bingium</i>		<i>Vingio</i>	
<i>Vosavia</i>	viii.	<i>Salissone</i>	xxiii.
<i>Bontobrice</i>	viii.	<i>Baudobrico</i>	xxii.
<i>Confluentes</i>	viii.		

Apud Antoninum numerum millium utrobique abundare, jam antea dixi. in tabulâ singulis numeris unum adde milliari; & rectum intervallum habebis inter Bingium & Confluentes millium *xxix*. *Vosavia* hodiè est *Ober Wesel*, *x* millibus passuum à Bingio distitum. quam Althamerus, & Pirchheimerus *Ficeliam*, nescio unde, adpellant. Apud Antoninum nomen hujus loci suspicor fuisse literis adeò obscuratis, uti legi nequiret. in cujus vicem postea è Marcellino quidam substituit *Salissonem*: quam ipsi Antonino & tabulæ esse *Saletionem*, nunc *Seltz*, suprâ in Nemetibus ostensum est. Verùm tamen è voce *Salissone*, si geminum *ss* ejicias, vertasque *n* in *u*: transpositis deinde syllabis, habebis vocabulum *Vesalio*. in hoc corrigas è tabulâ *O* in *A*; & erit probum germanumque loci nomen *VESALIA*. Tabulæ auctor an in primâ syllabâ *O* scripserit, ego dubito. in quartâ malè legi *V*, loco *L*, certum est. Opidum id hodiè dicitur *Ober Wesel*, id est, *Vesalia superior*, ad discrimen opidi *Vnder Wesel*, id est, *inferioris Vesalia*; quæ posteriori sæculo, trans Rhenum,

Rhenum, ad Luppia confluentem exstructa est. cujus nulla apud veteres mentio. Superiorem quoque Vesaliam, unum fuisse ex 1. amplius Drusi castellis, ex quo conjiciam, non habeo, nisi quod, uti tantus in unâ annis ripâ castellorum numerus conficiatur, nulla loca, antiquis scriptoribus memorata, excludi possint.

Ab superiore Vesaliâ x iterum sunt millia ad opidum vulgari nunc vocabulo *Boppart*. quem eundem esse locum, qui in tabulâ *Bontobrice*, & apud Antoninum *Baudobrico* dicitur; situs in ripâ Rheni, intervallum, quod penè in tabulâ constat, & nominis similitudo, convincunt. In Notitiâ imperii vocatur *BODOBRIGA*. unde apud Antoninum lego *BAUDOBRICA*, & in tabulâ *BAUTOBRICA*. Omnium recta est ratio, variantibus lingvæ Celticæ dialectis: quæ facillè *au* in *o*, *t* in *d*, & *g* in *c*, & vice versâ, commutant. Antiquis Germanis credo fuisse *Bodebrige*, & *Boteprige*. unde postea *Bobbrig*, & *Bopprig*: & mox *Bobbert*, & *Boppert*; quod tandem *Boppart*. Hoc etiam unum fuisse è 1. amplius Drusi castellis, Notitiâ imperii monet, castra heic militum posteriori etiam sæculo collocans.

A *Baudobriga* 1 x sunt mill. pass. ad Rheni *Mosellæ*que confluentis. Opidum heic nunc sternitur celebre ac præclarum, vulgari vocabulo *Coblenz*: quod antiquum, à Romanis impositum, nomen *CONFLUENTES*, apertè prodit. Solebant enim Romani opida ad confluentis amnium condita, ipsorum confluentium vocabulo indigetare. unde etiamnum in Galliâ, ad *Sequanæ* *Matronæ*que confluentis vicus est *Conflens*: & eodem nomine opidum ad *Sequanæ* *Aesiæ*que confluentis. item in *Burgundiæ* comitatu, in confinio *Lotharingiæ*, ad *Lantanæ* aliorumque duum amnium confluentis. A Germanis pejùs id vocabulum vitiarum est in *Coblenz*, quo nomine, præter jam dictum opidum ad *Mosellæ* confluentis, aliud est in *Helvetiorum* agro, ad *Arolæ* *Rhenique* confluentis: de quo suo loco dictum. Germanos video patriâ lingvâ ejusmodi loca adpellasse *Gemünde*: quo vocabulo haud exiguo numero sunt opida in Germaniâ. nam *mund* est *os*; & *münde*, ostium fluminis. unde *Weißelmünde* arx ad *Vistulæ* amnis ostium. infra patriæ mihi terræ opidum *Godanium*; & *Vvarnemünde*, ad *Varni* amnis ostium, infra *Rostochium*; item *Travemünde* ad *Travæ* ostium, infra *Lubecam*. *Gemünde* igitur nihil aliud est, quàm confluens fluminum. Fallitur quamvehementissimè simul atque delirat auctor annalium *Fuldensium*, qui *Gemündam* ad *Simeræ* aliusque rivi confluentem, x 11 circiter mill. pass. à *Rheno* sitam, *Caput montium* vocatam ait, eo quod ibi montes, per alveum fluminis *Rheni* tendentes, initium habent.

Primùm, aut diversam hujus loci esse etymologiam ab ceteris per Germaniam *Gemündis*; probetur; aut his omnibus quomodò Latinum nomen, & à quibus, item quo unanimi consensu impositum sit, ostendatur. his præstitis, ad omnes visendas eum remittam, uti dispiat, an singulæ ad montium initia sint positæ. ubi falli eum quamsepissimè, haud dubito. Ceterò antiqui Latini hujusmodi situ loca solebant vocare *Interamnias*, *Interamnias*, & *Interamnâ*. unde apud *Strabon*. lib. v, Latii est *πόλις Ἰντερἀμνίων, ἐν συμβολῇ δύοῖν ποταμῶν κείρων* id est, opidum *Interamnium*, ad confluentem duorum amnium situm. à quo *Plinius* lib. iii, cap. v, opidanos habet *Interamnates*. *Ptolemæo* eadem in Italiâ est *πραγαλιαν πόλις Ἰντερἀμνία, Πραγαλιῶν opidum Interamnâ*. quod nunc, haud procul à mari supero, ad confluentem *Turdini*, & alius fluvii, vulgò corrupto antiquo vocabulo dicitur *Terano*. Eiusdem generis sunt eidem *Ptolemæo* duo opida *Interamnâ*, in Hispaniæ regione *Asturiâ*: quorum alterum cognomine *Flavium*, Antonino quoque in itinerario memorarum. Græcè hujusmodi loca, ab eodem argumento, dixeris *μεσοποταμίας*. Slavi hodièq; idem vocabulum egregiè atque elegantè expriment suâ lingvâ *Mezzyrzer*, & aliâ dialecto *Miedzyrzer*: quæ illi consimili modo opidis, ad amnium confluentis sitis imponunt. *rzeká* quidpe iis est *amnis*; *mezzy* & *miedzy*, *inter*. Solent tamen hi etiam opidis id imponere in amnicis insulis sitis. quod & Latinis factitatum video. nam *Straboni*, eodem libro, & *Tacito*, hist. l. iii, in *Naris* fluvii insulâ est opidum *Ἰντερἀμνα Interamna*: à quo *Plin.* l. iii, c. xiv, sunt *Interamnates* cognomine *Nartes*. Germani hujusmodi loca in insulis & ad insulas amnicas sita, sæpè vocant *Weert*, & *Weerder*, aliâque dialecto *Wärt*, & *Wärder*. unde opida *Keyfersweert* ad *Rhenum*, & *Donawürt* ad *Danubium*. ista enim vocabula nihil aliud significant, quàm *insulam amnicam*. Sed de his satis, superque, nunc ad *Trevirorum CONFLUENTES* redeo. Nomen hoc, unâ cum opido, haud dubiè à *Druso* huic loco impositum. quidpe quum is castris ad *Rhenum* adversus Germaniam loca idonea quæreret, quem magis idoneum invenire poterat, quàm hunc ipsum? quem ipsa natura unâ ex parte *Rheni*, alterâ *Mosellæ* alveis fluminibusque, tertiâ monte opposito munierat. Sub excessum *Augusti* jam opidum fuisse, colligere licet è *Plinii* historiæ Germanicæ loco supra è *Svetonio* citato; cujus verba de *Caligulâ* imp. hæc sunt: *Vbi natus sit, incertum diversitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gatulicus Tiburi genitum scribit:*

K k

Plinius

Plinius Secundus in Treveris, vico Ambiatino, supra Confluentes. Non fluminum vocabulum, nec castrorum, nec vici, uti de Ambiatino, heic adponit; quia ipso Confluentium nomine opidum erat satis notum: ad quod castra militum Romanorum, ut supra dictum. Plinii Suetoniique ævo quàm amplum fuerit opidum, haud facile dictu est: Marcellini certè tempestate fuit parvum; ut ipse testatur lib. xvi. Qui locus quia corruptus est, paullo altiùs verba ejus heic erunt repetenda, excutiendaque. De Iuliano igitur Cæsare sic loquitur: Audiens itaque Argentoratum, Brocomagum, Tabernas, Salisonem, Nemetas, & Vangionas, & Maguntiacum, civitates barbaras possidentes, territoria earum habitare; (nam ipsa opida, ut circumdata retibus lustra, declinant:) primam omnium Brocomagum occupavit: eique jam adventanti Germanorum manus, pugnam intendens, occurrit. Cùmque in bicornem figuram acie divisâ colato pede res agi cœpisset, exitioque hostes urgerentur ancipiti, capis nonnullis, aliis in ipso prælii furore truncatis, residui discessere, celeritatis presidio cœti. Nullo itaque posthac repugnante, ad recuperandam ire placuit Agrippinam, ante Caesaris in Gallias adventum excisam. Per quos tractus nec civitas ulla visitur, nec castellum: nisi quod apud Confluentes, locum ita cognominatum, ubi amnis Mosella confunditur Rheno, Rigodulum oppidum est; & una prope ipsam Coloniam turris. Quid, quæso, hoc est, quod apud Mosellæ Rhenique confluentis opidum ait esse Rigodulum? quid, quod non illum ipsum locum apud Confluentes adpellavit vel memoravit opidum? quod opidum fuisse ejus ætate, Plinii, Suetonii, Antonini, & auctoris tabulæ itinerariæ testimoniis confirmatur. Doctissimum virum, Marquardum Freherum, testem habeo. in secundo Palatinarum originum, in Accursianâ editione, item in exemplaribus manu exaratis, pro Rigodulum, legi Rigomagum, quod ei placet, ex tabulâ itinerariâ, sic habente:

Confluentes	
Antunnaco	VIII.
Rigomagus	VIII.
Bonne	VIII.
Agrippina	XI.

Locum hunc, inter Antunnacum & Bonnam, nunc esse vicum Rymagen, infra opidum Zinsich, ne ipse quidem diffitetur Freherus. quæro igitur, quum ab hoc vico xx sint re verâ 30 millia passuum ad Confluentes usque, quomodò Marcellinus locum hunc tam longè diffitum, opidum dicere potuit apud Confluentes? Poterat certè, si improprie uti libuisset voce apud, potiore nominare, longèque notiore locum, ipsam Coloniam Agrippinam, totius Germaniæ Cisrhenanæ maximam, ut infra reddetur; quæ æquali à dicto vico distabat spatio. Itaque haud placet illa corrupti vocabuli emendatio in Rigomagum. ex quo tamen colligo, non nuper nec recens illud esse exortum in Marcellini exemplaribus mendum; quum jam illi homines, qui manu historias ejus exaraverunt, corrigere id, haud dubiè è tabulâ itinerariâ, tentarunt. Vocabulum hoc Rigodulum quum in nullius alius legatur auctoris scriptis, quàm in Taciti historiar. lib. iv; locus hic diligentius inspiciendus erit, si quid fortè veri rectique erui inde possit. De rebellionem Galliarum, sub excessum Neronis factâ, sic inter alia, auctor scribit: Valentinus ac Tutor in arma Treveros retrahunt, occisis Herennio ac Numisto legatis; quò minore spe venia cresceret vinculum sceleris. Hic belli status erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum venit. ejus eventu erecta spes. & mox: Civilis & Classicus, ubi pulsam Tutorem, caesos Treveros, cuncta hostibus prospera accepere; trepidi ac properantes, dum dispersas suorum copias conducunt; crebris interim nuntiis Valentinum monuere, ne summe rei periculum faceret. Eò rapidius Cerialis, missis in Mediomatricos qui breviori itinere legiones in hostem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumque secum transfregerat, tertius castris Rigodulum venit. quem locum magnâ Treverorum manu Valentinus infederat, montibus aut Mosellâ amne septum. & addiderat fossas, obicesque saxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quò minùs peditem perrumpere juberet; equitum aciem in collum erigeret; spreto hoste; quem temerè collectum, haur ita loco juvari, ut non plus suis in virtute foret. Paullum moræ in ascensu, dum missilia hostium prævehuntur. Vi ventum ad manus; deturbati, ruina modo precipitantur. & pars equitum, a quioribus jugis circumvecta, nobilissimos Belgarum, in quibus ducem Valentinum, cepit. Cerialis postero die coloniam Treverorum ingressus est. Egregiè heic equidem Tacito cum Marcellino convenire viderur, dum locum, quem Valentinus obsederat, & nomine eodem adpellat Rigodulum, & in Mosellâ ripâ locat. at id jam minùs placet, quòd Rheni mentionem non addit, nec confluentium horum amnium. Heic tamen fortè nihil neglectum, nihilque omisum: quia opidum non ad ipsos fuerit amnium confluentes; ubi

ubi aliud jam erat opidum, Confluente dictum: sed propè, haud procul, paullo supra. Verùm quomodo Cerialis, expugnato prope Confluenteis Rigodulo, postero die cum exercitu & captivis Coloniam usque Treverorum, millia passuum l. emensus est: Certè nullo modo, ne integro quidem biduo, potuit. Proinde *Rigodulum* in Marcellini historià non idem est, quod in Taciti legitur historià. quod & ipsum improbum corruptumque esse vocabulum, mox infra patebit. Ejectis igitur, è Marcellini exemplaribus, duobus istis supposititiis vocabulis, *Rigodulum*, & *Rigomagum*; eorum loco legendum censeo, *exiguum*. uti locus integer sit hujusmodi: *Per quos tractus nec civitas ulla visitur, nec castellum; nisi quòd apud Confluenteis, locum ita cognominatum, ubi amnis Mosella confunditur Rheo, exiguum oppidum est; & una, prope ipsam Coloniam, turris.* Opidum enim hoc erat ipse locus, à confluentibus dictorum amnium cognominatus. *exiguum* autem legendum conjicio inde, quòd eum locum civitatem, cum reliquis ejusdem tractus, quæ excisæ erant, vocare ob exiguitatem dedignatus est: tum, quia hæc vox literas, quas duo illa vocabula suppositicia, habet easdem v, *iguum*. Quemadmodum autem è tabulà itinerarià antè dixi emendationem factam in *Rigomagum*; sic istam correctionem in *Rigodulum* è Taciti libris, quum in multas variasque conjectaretur parteis, desumptam haud dubito.

Ceterùm *AMBIATINUM* illum vicum, ut antè dixi, haud longè supra Confluenteis situm fuisse judico: fortè circa opidulum nunc *Capelle*, inter Baidobrigam, & Confluenteis. alioquin enim ineptè loci situm Plinius designasset per Confluenteis, si longius ab his dif-
 20 fitus. Nec Lipsio credo, hiberna heic legionum fuisse existimanti. hæc namque jam inde ab Augusti, post Lollianam cladem, in Germaniam Cisthenanam expeditione, hiberna sua habuere, duæ legiones ad Vetera, totidem ad Aram Vbiorum, & 1v ad Magontiacum; ut supra ostensum, pluribusque infra ostenderetur. Nomen vici mirificè in variis Svetonii exemplaribus variatur. alia enim habent in *vico Ambiatino*, alia *Ambiatico*, alia *Ambitarino*. utrum rectius, nemo facilè dixerit; quando nullus alius auctor ejus meminit. quamquam haud dubitaverim, hunc esse eundem vicum, quem diplomata Pepini Francorum regis, & filii ejus, Caroli Magni imperatoris, *AMBITIVUM* adpellant: ubi inter alias donationes cenobio divi Maximini Trevirensis factas, ecclesia commemoratur divi Martini, in pago Ambiativo. ex quibus ego ausim apud Svetonium quoque pro *vico Ambiatino*, legere *AMBIATIVO*. Cum ecclesià autem illà pagi Ambiativi, haud malè congruit hodiernum dicti opiduli nomen *Capelle*. De cetero qui apud Svetonium intelligunt Mosellæ Saravique confluentes, eo errore ducti videntur, quòd Trevirorum finis ad Rhenum usque extendi ignorarunt. Hi verò confluentes non tam clari, & cuique Romæ noti, uti sine amnium nominibus solo confluentium vocabulo indicasse suffecerit. nec castra heic, sub Caligulæ natalem, fuere ulla: sed cuncta apud Rheni ripam, ut antè dictum. Castra fuisse ad vicum Ambiativum, pater ex eo, quòd Plinius in hoc vico Caligulam genitum prodidit: Tacitus verò, annal. 1, & distichon, à Svetonio citatum, in castris natum testantur. Neque verò ipsarum legionum hiberna, quæ tunc in dictis fuere locis, in versiculis intellecta fuisse, temerè crediderim.

40 Ultimum Treverorum in Rheni ripà fuit *ANTUNNA CUM*, tabulæ itinerariæ & Antonino sic dictum. apud hunc tamen, alio in itinere, uno n scribitur casus obliquus *Antonaco*: & Notitiæ imperii *Antonaco*. unde etiam Fortunato, in poemate de Navigio, dicitur *Antonacense castellum*. Marcellinus, lib. xviii, vocat *Antennacum*. Quà vocali secundam syllabam scribas, variantibus facilè dialectis, in æquo est. n verò in eadem rectius geminari, indicat consonans in ejusdem loci vocabulo Germanico *Andernach*. Castra heic militum, ut supra cognitum, ponit Notitia imperii. Eodem usù fuisse locum jam inde à Cæsaris bello Gallico, supra è commentariis ejus demonstratum est. is enim pontem heic, ut refert comm. vi, super Rhenum exstruxit sublicium. quumque è Germanià reverteretur, *ne omnino metum reditus sui barbaris tolleret, atque ut eorum auxilia, quæ Cisthenanis contra Romanos militabant, tardaret; reducto exercitu, partem ultimam pontis, que ripas Vbiorum in Germanià contingebat, in longitudinem pedum cc rescidit: atque in extremo ponte turrim tabulatorum 1v constituit in Treveris, presidiumque cohortium xii pontis tuendi causà posuit; magnisque eum locum munitionibus firmavit.* Omnem denique pontem unà cum presidio tunc fuisse sublatum, quum Cæsar militeis è Gallià contra Pompejum abduceret, maximè credibile est. Mox verò, quum, Octavio Augusto summâ rerum potente, Germani Galliam infestarent, legionesque ad Rhenum mitterentur, heic quoque, inter alia loca, munimentum ac presidium fuit locatum.

Hæc igitur de ripà Trevirorum, quâ Germaniam prospectabant. nunc ad interiora

revertamur. Tabula & Antoninus iter, quod Magontiaoo Treverorum Augustam ducit, sic scriptum habent:

Tabula;		Antoninus;	
<i>Bingium</i>		<i>Vinco</i>	
<i>Dumno</i>	XVI.	<i>Noviomago</i>	XXXIII.
<i>Belginum</i>	VIII.	<i>Triveros</i>	XIII.
.....	X.		
<i>Noviomago</i>	X.		
<i>Augusta Trevirorum</i>	VIII.		

Millia passuum hodiè numerantur inter Bingium & Treviros, rectissimâ viâ, L. qui equidem numerus quum duobus tantum in tabulâ millibus superetur, quasi certum argumentum esse poterat, rectè singula illic intervallo esse consignata. verum jam antea dixi, Bingium à Noviomago Mosellæ, quod vulgò nunc dicitur *Nümagen*, distare paullo amplius millib. pass. xxxvi; ad quem numerum Antonini prope accedit numerus millium xxxiiii. ex quibus adparet, malè in tabulâ numerari eodem intervallo millia xliv. Tum etiam à Noviomago Augustam usque hodiè millia paullo minus xiiii numerantur; quæ Antoninus refert. ex quo iste etiam in tabulâ numerus millium viii longè falsissimus arguitur. in quo si v redigas in germanam figuram x; verum habebis numerum cum Antonino. His ita comprobatis, de reliquis quoque numeris diligentiori dispiciendum erit curâ.

DUMNUS haud dubiè hodiè est arx, ad Navæ Simeræque confluentem, vulgari vocabulo *Thaun*, & aliâ dialecto *Dann* dicta, xvi mill. pass. à Bingio distita. huc quidpe tractus simul itineris facit, atque numerus millium, simulque nomen.

Aufonius, in carmine de Mosellâ, locum hoc tractu refert, cui nomen DUMNIS-
SUS. Carminis pars quamquam jam antè relata, tamen heic ceu loco proprio adscribitur; quia idem iter, à Bingio Noviomagum versus, non minùs eleganter quàm graphicè describitur. Est igitur huiusmodi:

*Transferam celerem nebuloso flumine Navam,
Addita miratus veteri nova mœnia vico;
Aequavit Latias ubi quondam Gallia Cannas,
Intactaque jacent inopes super arva caterve.
Vnde iter ingrediens, nemorosa per arva solum,
Et nulla humani spectans vestigia cultus,
Prætereo arentem, sitientibus undique terris,
Dumnissum; riguosque perenni fonte Tabernas;
Arvaque Sauromatum nuper metata colonis:
Et tandem primis Belgarum conspicio oris.
Novomagum, divi castra inclita Constantini.*

VII heic diversa loca à poëtâ notantur, per quæ iter ipsi fuit; *Bingium opidum, Nava flumen, silva, Dumnissus, Taberna, ager Sarmatis attributus, & Novomagus.* Silva hodiè que eodem situ manet quamvis imminuta, vulgari vocabulo *Vnterwald*. DUMNISsus haud dubiè est nunc *Densén*, vicus infra opidum *Kirchberg*, VII mill. pass. supra Dumnum antè dictum situs. Notandum autem, qui à Bingio Noviomagum tendentes, Dumnissum transibant, eos non accessisse ad Dumnum: & vice versâ. nam qui Dumnum transgrediebantur, Dumnissum dextro latere, à mill. pass. circiter VI præteribant; qui verò Dumnissum, lævo. unde neque tabula habet Dumnissum, nec Aufonius Dumnum. Dumnissi nomen variè perscriptum refert, è diplomatis antiquis, doctissimus Freherus; *Tonneßé, Dumnissa, Dunosa, Densén.* additque: *Vt dubium nullum sit, esse illam ipsam Aufonii versibus nobilitatam Dumnissum arentem sitientibus undique terris. nam & in eo unicus, isque modicus, fons est, & circumquaque magna aquæ etiam pecori potabilis penuria. & subinde reperta ibi rudera veterum adificiorum, effossa numismata, fragmenta crustarum & columnarum, antiquitatem loci, prisicum utcumque nomen retinentis, satis asserunt.* Accuratè fanè, acfcitè.

Post Dumnissum ponit poëta TABERNAS, *riguos fonte perenni.* Tabula inter Dumnum & Noviomagum habet mill. pass. xxvii: proximum autem à Dumno locum BELGINUM. Hodiè inter *Thaun* & *Nümagen* numerantur millia xxiii; v minus, quàm tabula habet. Corruptum hoc iter esse in tabulâ, numerus, loci nomine vacuus, indicat. A Noviomago versus Dumnum arx hodiè est, post x millia, *Baldenav.* hinc verò Dumnum usque sunt millia xiii. *Baldenav* uti credam esse *Belginum* tabulæ, primò numerus x millium, Novio-

Noviomago adscriptus, pervadet; tum nomen ipsum. nam aut in tabulâ scribi poterat mendosè G pro D, in vocabulo BELDINUM; aut, usu posteritatis delabente, G in D viari. Corrige igitur V, in numero VIII, Belgino adscripto, in X; & verum habebis intervallum, inter *Thaun* & *Baldenaw*, millium XII. Illud verò X, loco sine nomine impostum, omnino tolle; & constabit iter totum, ut antea, à Bingio Augustam Trevirorum, mill. pass. LII, hoc modo:

<i>Bingium</i>	
<i>Dumno</i>	XVI.
<i>Belginum</i>	XIII.
<i>Noviomago</i>	X.
<i>Augusta Trevirorum</i>	XIII.

10

Iam reliqua Aufoniani itineris uti expediantur: notandum est, quemadmodum tabulâ, post Dumnum, primum refert *Belginum*, sic Aufonium primas post Dumniisum recensere *Tabernas fonte perenni riguas*. unde conicere datur, *Belginum* istud haud procul fuisse à *Tabernis* Aufonii. At hodiè egregius conspicitur copiosissimusque fons, mille quingentis circiter passibus supra arcem *Baldenaw*; ex quo rivulus limpidissimâ aquâ profluens, *Mosellæ* redditur paullo infra *Noviomagum*. Hunc perennem illum esse poëtæ fontem; situs loci, & ipsius fontis nobilitas pervadet. In hujus igitur margine tabernas fuisse judico diverforias, quibus viatores excipiebantur. unde *riguas perenni fonte* dixit poëta *Tabernas*. Porro à fonte hoc & Belgino, continuò incipiebant arva illa *Sarmatis tributa*. quæ si non ad ipsam *Mosellæ* ripam *Noviomagum*que, certè prope accedebant; ut ex poëtæ perspicitur *Sarmatarum* cum *Noviomago* continuatione. *Sarmatæ* isti quando & à quo in hæc loca transducti fuerint, jam antea, in *Trebocchis*, ad *Argentoratum* ex *Eutropio* adnotavi. nempe à *Constantio* & *Maximiano Cæsaribus*, in principatu *Diocletiani*. *Sarmatas* autem fuisse *Iazygas*, sive alio cognomento *Vagos*, inter *Pathissum* & *Istrum* flumina, juxta *Bastarnas* colentes, cum quibus æternùm *Romani* in *Pannoniis* bellabant, omnes ejus ævi testantur historix. Errat, cetera doctissimus, *Freherus*, qui *Sarmatas* fuisse tradit & *Hunnos*, à *Gratiano* devictos. id enim negat idem *Aufonii* carmen postea; his verbis de *Mosellâ* amne loquens:

— Nec premia in undis

*Sola; sed Augusta veniens quod manibus urbis
Spectavit junctos natiq; patrisque triumphos,
Hostibus exactis Nicrum super, & Lupodunum,
Et fontem Latis ignotum annalibus Histri.
Hæc profligati venit modo laurea belli:
Mox alias, aliasque feret.*

Quibus verbis quamdisertissimè testatur poëta: nullam aliam etiamdum *Gratiano*, post *Argentariensem* *Lupodunensem*que victorias, obtigisse ex alio hoste lauream. Proinde omnino illa *Sarmatarum* transductio *Maximiani Constantii*que laureis & imperio *Diocletiani* adscribenda. Nec tamen temerè negaverim, potuisse, post hos, *Gratianum* quoque, sive alium quempiam imperatorem, quibus bella fuerunt crebra cum *Gothis* atque *Hunnis*, in eadem arva traducere *Hunnos*. id enim uti credam, pervadet cum maximè *Freherus*, opidorum, arcium, vicorumque vocabulis, quæ ex *Hunnorum* nomine cognominata videntur: ut opidum cum arce *Castelbun*, arx *Hunoltsteyn*, inter *Beldinum* & *Noviomagum* lævo latere sita; vici *Huntheim*, & *Huntshausen*, & fons *Hunenborn*, haud procul *Simerâ* flumine: quibus adde *Huntsrode*, haud procul fonte *Brimissi* amnis, in *Saravum* defluentis; & *Hunerode* inter *Hunoltsteyn* & *Noviomagum*. Ab eodem nomine montium quoque juga, quæ regionem *Mosellam* inter *Navam*que quasi mediam secant, quibus dictæ arces ac vici adpositi, cognominata fuisse *Hunsruck*, non *Hundesruck*, à canis dorso, quis dubitet? Cæterum in *Sarmatas* illos convenit id, quod panegyrista quidam ad *Constantinum* de *Francis* in *Galliam* traductis ait; *Hi ab ultimis oris avulsi fuerunt, ut, in desertis Gallie regionibus collocatis, pacem Romani imperii cultu juvarent*. *Galliæ* verò loca nulla, neque olim, neque nunc magis deserta inculaque sunt, quàm quibus *Arduenna* silva insternitur. cuius pars silva illa *Aufonii*, inter *Bingium* & *Dumniisum*; & hinc etiam ad *Noviomagum* usque. sic enim poëta, postquam *Noviomagum* attingit:

*Purior hic campis ær, Phæbusque sereno
Lumine purpureum referat jam sudus Olympum:*

Kk 3

Nec

*Nec jam, confertis per mutua vincula ramis,
 Queritur exclusum viridi caligine cælum;
 Sed liquidum jubar, & rutilam visentibus æthram
 Libera perspicui non invidet aura diei.*

NOVIOMAGUS hodiè quin sit vicus *Nümagen* ad Mosellam, nemo sanæ mentis dubitare potest, vocabulo, situ, & locorum intervallis consideratis. In Aufonii plerisque exemplaribus dicitur accusativus casus *Nivomagum*. commentatores hoc postea, haud dubiè à tabulâ & Antonino, legere maluerunt, *Novomagum*. an satis rectè, ipsi viderint. in hoc quidpe prima syllaba *No*, non ex Germanico *neu*, *nüe* vel *nieu*, sed è Latino *novus*, quemadmodum in *Noviomagus*, derivata fuisset; quæ naturâ est brevis. Video tamen alii hoc non placuisse, ejusque loco subjecisse vocabulum *Neumagum*. à quibus Germanitatem hanc æquè falsò Latino elegantissimoque poetæ attributam cenfeo.

Ceterum, supra, ad Confluenteis Mosellæ, satis abundè ostensum est, vocabulum *Rigodulum* mendosum esse in Marcellini lib. xv i; nihilque pertinere ad idem vocabulum, in Taciti historiar. iv per scriptum. Taciti *Rigodulum*, quod, à Valentino Treviro occupatum, Cerialis expugnavit, haud dubiè hodiè est vicus, vulgari vocabulo *Rigol*, in eadem ripâ, 111 paullo amplius mill. pass. infra Augustam Trevirorum, ex adverso opidi *Pfalz*, situs. hic quidpe loco editus apud ripam amnis montibus undique ferè cingitur. huc Cerialis tertiis castris à Maguntiaco, rapido itinere pervenire potuit; millibus circiter 20 in singulos dies contributis. hinc etiam, loco expugnato, postero die Augustam Trevirorum quam commodissimè ingressus est. Sed Lipsius testatur, Vaticanum exemplar pro *Rigodulum* habuisse *Ridogulum*. quod longè magis placet. facilius quidpe corruptum, ut nunc est, vocabulum *Rigol* nasci potuit ex *Ridgol*, quàm ex *Rigol*. prætereaque diploma Dagoberti, Francorum regis, quod Ortelius in itinero suo, ac thesauro geographico, ex fide domini hujus loci citat, hanc sententiam confirmat. in eo quidpe disertè rex testatur, se pagum *RIDOGULUM*, cum vicinis nonnullis locis, donasse ecclesiæ divi Maximi apud Treviros.

Iter igitur inter Maguntiacum & Augustam Trevirorum, locaque in eo sita, sic se habuerunt. quibus expositis, ad alia eorundem Trevirorum itinera transeamus. Tabula iter, ab Augustâ Trevirorum ad Divodurum Mediomatricum, refert hujusmodi: 30

<i>Augusta Trevirorum</i>	
<i>Ricciaco</i>	x.
<i>Caranusca</i>	x.
<i>Divodurum Mediomatricorum</i>	XLII.

Millia passuum hodiè numerantur inter Augustam & Divodurum XLIV. unde, corruptos esse numeros millium in tabulâ, manifestò patet. *RICCIA* cum hodiè esse vicum *Ritzing*, haud procul Mosellâ & opido *Sirick*, XXI mill. supra Augustam, nomen simul, & situs disertè testantur. Medio fermè itinere inter *Ritzing* & Augustam, ad Saravum flumen situm est opidum *Saarburg*, quod ego *SARANUSCAM* olim dictum fuisse conjecerim; transpositaque à recto ordine vocabula: quumque ab Augustâ ad vicum *Ritzing* millia sint passuum XXI; auctorem tabulæ millia notasse colligo inter Augustam & Saranuscam x, totidemque inter hanc & Ricciacum. A Ricciaco porrò Divodurum usque millia sunt XXII: pro quibus XXII auctorem tabulæ scripsisse suspicor. Iter igitur ab Augustâ Trevirum Divodurum usque Mediomatricorum rectè sic notaveris in tabulâ: 40

<i>Aug. Trevirorum</i>	
<i>Saranusca</i>	x.
<i>Ricciaco</i>	x.
<i>Divodurum Mediomatricorum</i>	XXII.

Iter inter Augustam Trevirorum & Durocortorum Rhemorum Antoninus per leugas computat hujusmodi: 50

<i>Yungo vicus</i>	XXII.
<i>Epoissus vicus</i>	XXII.
<i>Orolauno vicus</i>	XX.
<i>Andethannali vicus</i>	XX.
<i>Triveros civitas</i>	XV.

Leugam,

Leugam sive leucam mille quingentis constare passibus, supra in Nemetibus ad Concordiam, è Marcellini lib. xvi. intellectum est. Durocortorum esse hodiè *Reyms*, principem Campaniæ urbem, in Mediomatrici dictum est. Divæus & Parisiensis editio pro *Tungo* legunt *Vungo*. ego ex intervallo, itineris tractu, & nominis similitudine, judico esse hodiè opidulum *Ligny*, ad Axonam amnem, in Rhemorum finibus: literâque v transversâ in L, lego apud Antoninum *Longo*. Y certè planè barbarum, non Latinum est, in principio dictionis ante vocalem. EPOISSIUS hinc VICUS, nullus alius est locus, quàm opidum, in priscais Trevirorum finibus, *Tvois* Gallis nunc, & Germanis *Ipsch* dictum. huc quidpe & nomen, & situs, & prope etiam intervallum, faciunt. In Notitiâ imperii idem locus dicitur EPUSUS; forte vocabulo haud satis fano. Verba illic hæc sunt: *Præfectus Latorum Actorum, Epuso, Belgica primo.*

OROLAUNUS VICUS iisdem argumentis haud dubiè hodiè est *Arlon* opidum.

ANDETHANNALEM VICUM esse nunc opidum *Echternach*, nomen & itineris tractus arguunt. ideòque in locum xx leugarum, quæ huic vico adpositæ sunt, substituo numerum xv leugarum, qui Trevirorum civitati adscriptus. sunt quidpe, inter *Arlon* & *Echternach*, millia passuum xxiii. Ipsi autem Trevirorum civitati adscribo v leugarum. sunt enim inter *Echternach* & Trevirorum civitatem millia vii & l^o passus.

Aliud hinc iter sic consignatur apud Antoninum:

A TRIVERIS AGRIPPINAM leg. LXVII, sic:

Beda vicus leg. XII.
Ausana vicus leg. VIII.
Egorigio vicus leg. XII.
Marcomago vicus m. p. LVIII. leg. XXVIII.
Belgica leg. VIII.
Tolpia vicus Superiorum leg. X.
Agrippina civitas leg. XVI.

Legæ heic in universum quum sint xciv, quæ millia passuum conficiunt cxli, ingens in 30 consignatione itineris deprehenditur mendum. sunt quidpe rectissimâ viâ inter dictas duas civitates LXVII haud ampliùs millia. ad quem numerum prope accedit tabula, LX millia eodem itinere, per eadem loca, recensens. Proinde ex ipso locorum intervallo, simulque è tabulâ, apud Antoninum literas LEG. audacter corrigo in M. P. & rectè erit sic: *A Triveris Agrippinam M. P. LXVII.* quamquàm ne sic quidem singulorum intervallorum numeri constabunt: quos tamen ex hodierno locorum situ, & tabulâ, quantum fieri poterit, restituere conabor. Iter igitur sic describitur:

Antonino:

A Triveris
Beda vicus m. p. XII.
Ausana vicus VIII.
Egorigio vicus XII.
Marcomago vicus XXVIII.
Belgica VIII.
Tolpia vicus Superiorum X.
Agrippina civitas. XVI.

Tabulæ:

Aug. Trevirorum
Beda XII.
Ausana XII.
Icorigium XI.
Marcomago VII.
 X.
Agrippina VI.

BEDA VICUS extra controversiam hodiè est opidum ducatus Luceburgiensis *Bidburg*; hac quidpe rectissimum agitur iter à Treveris ad opidum ducatus Iuliacensis *Düren*; quod *Marcomagum* esse, infra in Ubiis docebo. prætereâque nomen convenit, & intervallum; 50 quod re verâ est millium xiii, uno milliari ampliùs quàm tabula Antoninusque habent.

A *Bidburg* ad *Düren* millia sunt XLVII. tabula habet xxxii tantum. rectius Antoninus XLVIII: quem in singulis numeris tutius sequemur. Post VII igitur millia à Bedâ est ei AUSANA: quæ tabulæ AUSANA. hodiè eo situ est vicus *Pallesebeyd*.

Ab Ausanâ XII millia numerat Antoninus ad EGORIGIUM: quod eodem intervallo tabulæ est ICORIGIUM. hodiè eo situ est vicus *Ritt*, nomen quodammodo antiquum servans. Reliqua hinc ejusdem itineris loca jam extra Treverorum fuere fincis.

Atque hæc ferè sunt loca, ab antiquis auctoribus in Trevirorum finibus notata. Nunc antequàm aliò transgrediamur, controversia quædam in Cæsare, quæ huc spectare videtur,

detur, primùm componenda erit. Commentario igitur v, quum, post secundum è Britannià reditum, legiones in hiberna distribueret; *Quartam, inquit, in Rhemis cum T. Labieno, in confinio Trevirorum, hiemare iussit. & postea eodem commentario: Interim ad Labienum, per Rhemos, incredibili celeritate, de victorià Cæsaris, fama perfertur; ut, quum ab hibernis Ciceronis millia passuum l. abesset, eoque post horam ix diei Cæsar pervenisset, ante mediam noctem ad portas castrorum clamor oriretur; quo clamore significatio victoriæ gratulatioque ab Rhemis Labieno fieret. Hac famâ ad Treviros perlatâ, Indutiomarus, qui postero die castra Labieni oppugnare decreverat, noctu profugit, copiasque omnes in Treviros reducit. Et paullo post eodem commentario: His rebus confectis, in concilio pronuntiat Indutiomarus, accersitum se à Senonibus & Carnutibus, aliisque compluribus Gallia civitatibus. huc se iter facturum per sineis Rhemorum; eorumque agros populaturum: ac, prius quàm id faciat, castra Labieni oppugnaturum. At de iisdem castris contradicere sibi ipsi Cæsar videtur com. vi. illic quidpe non in Rhemis, sed in Treviris ea fuisse, disertissimis scribitur verbis, in hunc modum: Hoc into consilio, totius exercitus impedimenta ad Labienum in Treviros mittit Cæsar; duasque legiones ad eum proficisci jubet. ac paullo post: Dum hac à Cæsare geruntur, magnis coactis peditatus equitatusque copiis, Labienum cum unâ legione, que in eorum finibus hiemaverat, adoriri parabant. Verùm, quantum ego iudicio adsequi possim, in Rhemis castra Labieni fuisse dixerim, in confinio Trevirorum: ita, uti Mosâ amnis terminus fuerit, ut antè dictum, inter Treviros, Rhemosque. Nec enim aliter historia de oppugnatione castrorum sibi constiterit. In Rhemis, quod opinor, si fuerunt aliquot millibus passuum à Mosâ amne remota; facile fieri potuit, quod Cæsar, commentario quinto, factum memorat. Nempe Indutiomarus, Trevirorum princeps, cum suis copiis, ad Senones Carnutesque per Rhemorum sineis iter facere, agrosque eorum depopulari instituerat: ac, prius quàm id faceret, castra Labieni, in proximis Rhemorum finibus sita, oppugnare decreverat. Quapropter, trajecto cum exercitu Mosâ amne, prope castra Labieni accedit. Labienus, quum & loci naturâ, & manu tutissimis castris sese contineret, de suo ac legionis periculo nihil timebat. Interim prope quotidie cum omni equitatu Indutiomarus sub castris ejus vagabatur; aliàs ut situm castrorum cognosceret, aliàs colloquendi aut territandi causâ. equites plerumque omnes tela intra vallum conjiciebant. Labienus suos intra munitiones continebat; timorisque opinionem, quibuscumque poterat rebus, augebat. Quum majore in dies contentione Indutiomarus ad castra accederet; nocte unâ intromissis equitibus omnium finitimarum civitatum, quos accersendos curaverat; tantâ diligentia omnes suos custodiis intra castra continuit, ut nullâ ratione ea res enuntiarî, aut ad Treviros perferri posset. Interim ex consuetudine quotidianâ Indutiomarus ad castra accedit; atque ibi magnam partem diei consumit: equites tela conjiciunt; & magnâ contumeliâ verborum nostros ad pugnam evocant; nullo à Romanis dato responso. ubi visum est, sub vesperum dispersi, ac dissipati discedunt. Subitò Labienus dnabus portis omnem equitatum emittit: præcipit atque interdicit, perterritis hostibus, atque in fugam conjectis, (quod fore, sicut accidit, videbat) omnes unum peterent Indutiomarum; neu quis quemquam prius vulneraret, quàm illum interfectum videret: quòd, morâ reliquorum, illum, spatium nactum, effugere volebat. magna proponit iis, qui occiderint, præmia. submittit cohorteis equitibus subsidio. Comprobat hominis consilium fortuna. & quum omnes unum peterent, in ipso fluminis vado deprehensus Indutiomarus interficitur: caputque ejus refertur in castra. Nempe, ut antè, nunc etiam Indutiomarus fugiens suos reducere in Treviros voluit. quum autem ad Mosam, amnem ob magnitudinem transitu difficilem, veniret, deprehensus in vado à Labienianis interficitur. Ad eundem amnem pertinent & illa quæ commentario sexto de iisdem Labieni castris, deque iisdem hostibus Treviris Cæsar narrat. Dum hac, inquit, à Cæsare geruntur; Treviri, magnis coactis peditatus equitatusque copiis, Labienum cum unâ legione, que in eorum finibus hiemaverat, adoriri parabant. jamque ab eo non longius bidui viâ aberant, quum, duas venisse legiones missu Cæsaris, cognoscunt. Positis castris à millibus passuum quindecim, auxilia Germanorum expectare constituunt. Labienus, hostium cognito consilio, sperans temeritate eorum fore aliquam dimicandi facultatem; quinque cohortium præsidio impedimentis relicto, cum vigesimâ quintâ, magnoque equitatu, contra hostem proficiscitur; & mille passuum intermisso spatio, castra communit. Erat inter Labienum atque hostem difficile transitu flumen, ripisque præruptis. hoc neque ipse transire habebat in animo, neque hosteis transituros existimabat. Treviri, castra Labieni oppignaturi, cum copiis suis ad proximis Rhemorum sineis & Mosam flumen, quod xlv circiter mill. pass. ab castris Labieni aberat, progrediebantur. auditoque, duas à Cæsare Labieno auxilio missas legiones, castra illic posuerunt in suis finibus, ad dextram amnis ripam, Germanorum auxilia expectaturi. Labienus contra hostem*

hostem profectus, eſo paſſuum ſpatio ab amne, & Trevirorum caſtris, caſtra locavit ſua. Eo amnem tranſire non auſo, Treviri vado tranſierunt; p̄clioque à Romanis fuſi ſunt. xv igitur millia paſſuum caſtra Labieni, in occidentem verſus, ab Moſâ amne abſuerunt, in Trevirorum confinio, id eſt, haud longè à Trevirorum finibus, & Moſâ, termino Rhemoſ inter Trevirosque, in extremis Rhemorum finibus. Ergo, uti errore, ſeu contradictione, iſtâ liberetur Cæſar, emendandas judico duas voces in VI commentario, *Treveros, & eorum*; legendumque eorum loco, *Rhemos, & Rhemorum*: ut ſententia priore loco ſit hujusmodi: *Hoc inito conſilio, totius exercitus impedimenta ad Labienum in Rhemos mittit*. ſecundo autem loco; *Treviri, magnis coactis peditatus equitatusque copiis, Labienum cum unâ legione,*
 10 *que in Rhemorum finibus hiemaverat, adoriri parabant*. Hanc emendationem qui ferre nequeat, negligentiffimum fuiſſe, in rebus ſuis conſcribendis, Cæſarem fateatur neceſſe eſt. Dio lib. XI; de eodem Labieno: *Προσὲ Βαλενίς τ̄ τ̄ Τελιάρων χώραν* id eſt; *Trevirorum fines ingredi occupavit*. Ergo antè illic non fuit.

De virtute Trevirorum ſic Cæſar comment. v: *Hac civitas longè plurimum totius Gallia equitatu valet; magnasque habet copias peditum*. Et Aulus Hirtius, commentario, quem ad Cæſaris commentarios adiecit octavum: *Labienum cum duabus legionibus in Treviros mittit. quorum civitas, propter Germania vicinitatem, quotidianis exercita bellis, cultu & feritate non multum à Germanis differebat: neque imperata umquàm, niſi exercitu coacta faciebat*. Finitimi Treviris trans Rhenum Germani fuère nulli alii, quàm Ubii. cum his igitur bellâ
 20 eos continenter geſſiſſe, certum eſt. Hinc Mela, lib. III, cap. II: *Belgarum clariffimi ſunt Treveri*.

C A P. XV.

De EBURONIBUS, CONDRUSIS, SEGNIS, CÆRÆSIS,
 & PÆMANIS; qui univerſi uno nomine primi dicti
 fuère GERMANI.

TREVERIS ab ſeptemtrionibus continuatos olim fuiſſe Pamanos, Carafos, Segnos, atque Condrufos, jam antè dixi. Supra hos omneis, verſus ſeptemtriones, fuère
 30 EBURONES. Illorum quia difficile eſt ſedeis ante Eburonum explicationem indicare, horum priùs fines deſcribentur. Germanos fuiſſe, auctor eſt Cæſar comment. II: *Condruſi, Eburones, Cæræſi, Pamani, qui uno nomine Germani adpellantur*. De finibus eorum comment. v: *Unam legionem, quam proximè trans Padum conſcripſerat, & cohorteis v in Eburones (quorum pars maxima eſt inter Moſam & Rhenum, qui ſub imperio Ambiorigis & Cativulci erant) miſit*. An igitur utriusque fluminis ripas attigerunt? Omnino cenſeo. de Rheno teſtimonium eſt comment. VI: *Trans Rhenum ad Germanos pervenit fama, diripi Ebu-*
 40 *rones, atque ultro omneis ad prædam evocari. Cogunt equidem duo millia Sigambri, qui ſunt proximi Rheno. tranſeuntes Rhenum navibus, ratibusque, xxx millibus paſſuum infra eum locum, ubi pons erat imperfectus, præſidiumque ab Cæſare relictum, primos Eburonum ſineis adeſſent*. Ad Moſæ ripam eos pertinuiſſe, ſatis ex eo liquet, quòd Cæſar inter Moſam & Rhenum maximam eorum partem collocat. Itaque, niſi ultra Rhenum, in Sigambrorum finibus, reliquam partem abſurdiffimâ ratione ſtatueret velis; certè citra Moſam fuiſſe concedas neceſſum eſt. At agri eorum certis finibus circumſcribantur. Ab oriente igitur terminus fuit Rhenus; quo ab Ubiis ſupra Coloniam Agrippinenſem, ab Sigambriſ infra Coloniam, arcebantur. à meridie habuère dictos Condrufos, Segnos, Carafos, atque Pamanos: à qui bus eos ſeparo lineâ, ab opido Bonnâ aduſque Moſæ Urtæque amnium confluentem; & mox ipſo Moſâ, ad Namurcum uſque opidum. ab occidente contermini fuère Aduaticis. Cæſar
 50 comment. v: *Apud quos Ambiorix, mediæ partis Eburonum rex, in hunc modum locutus eſt; Seſe, pro Cæſaris in ſe beneficiis, plurimum ei conſiteri debere; quòd ejus operâ ſtipendio liberatus eſſet, quòd Aduaticis, ſinitimis ſuis, pendere conſveſſet*. Et poſteâ: *Hac victoriâ ſublatus Ambiorix, ſtatim cum equitatu in Aduaticos, qui erant ejus regni ſinitimi, proficiſcitur*. item paullo poſt: *His circumventis, magnâ manu Eburones, Aduatici, Nervii, atque horum omnium ſocii & clientes, legionem oppugnare incipiunt*. Aduaticorum agros fuiſſe, ubi nunc opida ſternuntur, Tienen, Gemblours, & Nirvèlle, poſt docebitur. ab his igitur Eburones diſtermino lineâ, ab Namurco ad fontem amnis Getæ; & inde ipſo amne, donec is in Demeram flumen ſupra opidum Dieſt influat. Ab ſeptemtrionibus propinquos habuère toto latere Menapios; qui ab unâ parte Morinos, ab alterâ Rhenum attigerunt; uti infra oſtendetur. à Menapiis igitur ſubmoveo Eburones lineâ, à conflente Getæ, per Roræ confluentem ad
 Rheni